

A műfordításról

Egyik barátom, akinek egyik-másik könyve mindig asztalomon van, azt írta egy helyen – az európai szellemiségről, az európai kultúráról értekezve –, hogy ha egy nemzeti, kulturális intézmény történetesen fordítót díjaz, jutalmaz, ezt mindig igen jól teszi, mert szerinte senki személyesebb áldozatot nem hoz az európai eszmecseréért, mint az, aki a maga nyelvén tetet ad egy másik ember megközelíthetetlen látomásának, eltörölve nemcsak a nyelvi, de a tér- és időbeli határokat is.

Valamelyest radikalizálnám ezt a tézist: abban a kultúrában, amelyet műfordításaimmal gyarapítok, a fordítás áll minden irodalom, filozófia, gondolkodás legelején. Mindaz, ami ebben a kultúrában – és nemcsak a kultúrában – létezik, a fordítók döntő közreműködésével jött létre. Ez az állítás első pillanatra talán meghökkentő, de ha belegondolunk, kiváltképpen azok, akik valamelyest ismerik a szerb kultúra történetét, beláthatják, hogy igaz.

A műfordítást a lehető legtágabb értelemben kell felfogni; a különböző kultúrák közötti átjárásaként, a kultúrák közötti párbeszédként, az idegenség, a másság elfogadásaként, saját átalakulásunkként és egyúttal átértékelésünként. Ilyen értelemben a fordítás létszükséglet is – különösen a kis nyelvközösségek számára, amelyek a világ behálózásának a korszakával, a globalizációval is kénytelenek szembenézni. És éppen ezért a kis népek közötti kölcsönös fordítás nagyon fontos feladat, mert az integrálódási irányvonalak (trendek) azzal fenyegetnek, hogy a fordítást csak egy nyelvre szűkítsék le. A középkorban a latin volt a közös európai nyelv, a XVIII. században a francia, most pedig az írók többsége, ha nem angol nyelven ír, arra törekszik, hogy művei minél jobb angol fordításban lássanak napvilágot. Umberto Eco egy helyen azonban azt mondja, hogy Európa metanyelve nem az angol, hanem a fordítás. Konrád György egyik esszéjében pedig azt írja, hogy Európa a fordítók műve. Tehát létezik a más nyelvű könyvekbe zárt tudás, ám az, mint lenni szokott, lappang. Ha jobban odafigyeltünk volna a „másikra”, és kevésbé ragdattunk volna el „önmagunktól”, ha kifinomultabb érzékünk lett volna az „idegenek”, az „utasok”, a „szomszédok” iránt, akkor „magunkat” is jobban megismerhettük volna, s lehet, hogy az írástudók többsége ebben a térségben nem vált volna a nacionalista idegengyűlölet zavaros diskurzusának szellemi foglyává.